

BRUSC, com a adjectiu, és un mot sobretot modern en el català central, tant o més que en castellà (*brusco*) i en francès (*brusque*), i molt influenciat per les llengües romàniques veïnes, sobretot per l'it. *brusco*; però sembla haver tingut bastant d'arrelament dialectal en totes les llengües romàniques del Sud, i més que cap a Itàlia; l'origen en definitiva és obscur, probt. pre-romà. El seu homònim substantiu *brusc* 'Ruscus aculeatus' (en català més conegut com a *gallerans*), degut a una variant del ll. *RŪSCUS* (×gal. *BRIZGO*) id., pogué influir sobre el mot en estudi a causa del caràcter punxent d'aquesta planta, però no sembla que pugui bastar per explicar l'origen de l'adjectiu. □ 1.ª doc.: l'adjectiu, un cop el 1491, i després des de 1695; *brusca* 'branqueta', 1382; *brusca* 'mal temps' c. 1390, Aversó; el substantiu *brusc*, nom de planta, S. IX en baix llatí de França, i en català, 1772.

La història interromànica del mot és complicada i obscura. Passa per ser més antic en italià que en les llengües germanes, perquè ja es troba en Dante i en Matteo Villani (mj. S. XIV). El fr. *brusque* no pot ser autòcton, vista la seva forma, i encara que el primer cop es troba en la traducció d'una obra hispànica, el *Palmerin*, l'any 1546 (*RForsch.* xxxii, 21), també podria venir de l'italià; o bé, judicant pel seu significat diferent, potser prové més aviat de l'oc. *brusc*, que té sentit material i independent, 'trencadís, brèvol, fràgil', i això suggereix un caràcter autòcton. En les tres llengües romàniques peninsulars, almenys en els idiomes literaris, el mot no presenta gaire originalitat semàntica: fins en castellà (on disposem de més documentació literària) predominen en els Ss. XVI-XVII les accs. italianes, i en el XIX les afrancesades (contra les quals protestaven Baralt, i en portuguès Figueiredo). Això ens duria a admetre procedència estrangera.

Tanmateix, en les èglogues salmantines dels volts de l'any 1500, de Juan del Encina i de Lucas Fernández, o almenys en el llenguatge de llurs «charros», el «sayagués», ja apareix en tots dos *brusco* amb el sentit de 'tosc',¹ data primerenca i ambient i acc. tan diferents que s'oposen a una imitació de l'italià; podria ser llavors un mot pastoril d'avior indígena i d'escassa difusió, el sentit del qual va ser afectat després per l'italianisme. Amb aquest caràcter el trobem en castellà des de 1651.² I que en la Península no és un simple manlleu foraster ens ho imposa la seva antiga aparició en la llengua veïna del Ponent, on el trobem amb el sentit de 'aspre, malhumorat', en la *Crònica Troiana* en gallec del S. XIV: «en todo el nō acharia hū ome triste nē coyador nē *brusco* nē sen prazer; ante viviã todos en prazer et en gran brio, et rricos» (II, 165.6); d'on *enbrusquecer* 'posar-se de mal humor': «Achiles entristeçeu et *enbrusqueçeu* ja quanto» (II, 54.24).

Es bo d'insistir que s'havien fet pocs passos en ferm en la recerca de l'etimologia de l'adjectiu interromànic. Més aviat que suposar que *brusc* 'aspre' provingui del ll. *bruscum* 'bony en l'escorça d'un auró' (com volien alguns des de Bugge, *Rom.* IV, 352), ens semblava a mi (*DCEC*) i a d'altres que podia tractar-

se del nom de planta *brusc*, cast. *brusco* 'Ruscus aculeatus',³ tenint en compte la popularitat d'aquest, almenys en algunes llengües romàniques, com a vegetal espinós, usat localment, en terres castellanes, per allunyar les rates de la carn conservada en els rebostos i cellers; ús esmentat per Covarrubias i alludit per la denominació it. *pungitopo*, per l'al. *mäusedorn* i per la gr. *μύξακονθα* (de significat insegur aquest).

Si ja aquesta procedència botànica del nom de l'adjectiu es prestava a escrúpols en italià, aquests s'agreuaven en veure un procés d'idees singular repetint-se en castellà i en gallego-portuguès, en no poder acceptar que aquests fossin mers reflexos d'un italianisme. En francès, per raons fonètiques, i en català per l'escassa documentació, hi havia base per a la idea d'una importació. En català, en efecte, el primer text resta escadusser: «açò no és en lo vi *brusch* o exut, que los membres no-l tiren axí voluntariament ni ab tanta delectació com fan lo vi dolç» en els *Quesits e Perquens* d'Albert el Gran (Bna., 1491, cit. *AlcM*), cosa que coincideix bastant amb el sign. «un po' aspro» de l'italià, per més que ja Dante l'usi en una extensió figurada.

I poca documentació és la que se'n troba car no el tornem a topa fins a 1695: «*brusch*: prompte y aspre de natural; *bruscament*, precipitadament: *asperè*, *durè*» en Lacav., sempre suspecte d'estergir el francès (més que més quan dona també *bruscaria de home prompte y aspre de natural*, igual a la innovació pròpiament francesa *brusquerie*, que es registra primerament el 1671); ben cert que, en els escr. Renaix., i avui, *brusc* apareix com un adj. plenament adaptat (ja Lab., 1839, però Belv. sembla encara ser-li refractari quan li posa nota d'antiquat); però pel que fa a la llengua literària és clar que és un mot que apareix sota el signe d'influències estranyes. Afanyem-nos, però, a reconèixer la possibilitat que, en certes zones i en certs usos sui gèneris, el mot pogué haver estat estrictament català: d'una banda, així ens explicariem, com a substantivacions d'un adjectiu els usos concrets del substantiu *brusca*.

Després, l'adjectiu *brusc*, amb sentit diferent i amb caràcter ben popular i rural, està en ús en parlars fronterers. Els uns d'aquests parlars, ja no catalans, els tenim, però, a la ratlla lingüística: *brüsk*, *brüska*, és popularíssim en aranès en el sentit de trencadís, aplicat a la fusta, a la llenya, a una pasta alimentosa que s'asseca (Bossost, 1925; Mn. J. Condò, etc.): això penso que continua sense interrupció, pel nostre vessant pirinenc, cap a Aragó, car a Bielsa sento *brusco* en aquest sentit: «es bastóns d'ixe árbol son *bruscos* y pesan muto» (1965), i bé podria ser que s'allargui fins al basc, car Azkue registra *bruxka* «cassant, en parlant du bois» en el Labort (Bardotze); però també deu tenir gran extensió per la banda occitana, car tinc una cita de *brusc* 'fràgil' en el Cantal, i el *TdF* dona *brusc* a Guiana per a «rude au toucher», que és, efectivament, la definició que dona a la pronúncia *brus* Moureau en el *Dict. du Patois de La Teste*.⁴

En tot cas el mot no és pas estrany al nostre domini